

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 8 Sayı: 38 Volume: 8 Issue: 38

Haziran 2015 June 2015

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

TÜRKİYE'DE DEĞERLER EĞİTİMİ KONUSUNDA YAPILAN ARAŞTIRMALAR¹
STUDIES CONDUCTED ON VALUES EDUCATION IN TURKEY

Mustafa GÜÇLÜ*

Öz

Bu araştırmada değerler eğitimine yönelik olarak Türkiye’de gerçekleştirilen araştırma sonuçlarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede “değerler eğitimi” anahtar kavramı ile ilgili olarak internet ve kütüphane ortamında tarama yapılmış amaca uygun olarak bulunan makale ve tezler betimsel analiz yöntemiyle incelenmiştir. Değerler eğitimi öğrencilerin gelişimine olan etkileri açısından değerlendiren araştırmalarda; değerler eğitiminin çocuklarının sosyal, bilişsel, duyuşsal ve ahlaki anlamda etkileri araştırılmıştır. Bunun yanında değerler eğitiminin çocukların demokratik tutumlarına olan etkileri ile öz düzenleme becerilerine olan etkileri ile ilgili konulara yer verilmiştir. Değerler eğitiminde kullanılan araçlarla ilgili araştırmalarda; hikâyelerin, deşış ve semahların, gazetelerin, okullara tavsiye edilen yüz temel eserin, atasözlerinin, farklı yazarlar tarafından ele alınmış eserlerin, çizgi filmlerin ve duaların değerler eğitimi açısından incelenmesi yapılmıştır. Bunun yanında değerler eğitimi öğretmen görüşlerine ve programın etkililiğine göre ele alan araştırma sonuçları da bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Değerler Eğitimi, Lisansüstü Tezler, Araştırma Sonuçları, Değerler Eğitimi Programı.

Abstract

In this study, an evaluation of results of studies was aimed at, conducted on values education in Turkey. Within this framework, a survey of the key concept “values education” was conducted in the Internet and library, and articles and dissertations which were appropriate for the purpose of the study were examined by the descriptive analysis method. In the studies, which consider values education from the viewpoint of the effects on the development of students, effects of values education on students’ social, cognitive, affective and moral development were investigated. In addition to this, there are studies on effects of values education on children’s democratic attitudes and their self-regulation skills. In the studies on instruments used in values education, examination of and effects of values education on stories, sayings and semahs, newspapers, one hundred basic books recommended in schools, proverbs, books considered by different authors, cartoons and prays were addressed. In the studies, which address values education by teachers’ views, it is seen that subjects such as how teachers can teach values education effectively and which values they prioritize.

Keywords: Values Education, Graduate Dissertations, Results of Studies, Values Education Curriculum.

1. Giriş

Son dönemde değerler, üzerinde tartışmaların ve araştırmaların en fazla yapıldığı alanların başında gelmektedir. Türk Dil Kurumu’na göre değer farklı anlamlara gelmektedir. Bunlar; bir şeyin para için ölçülebilen karşılığı, paha, üstün nitelik, üstün ve yararlı nitelikleri olan birey, bireyin nesne ile olan ilişkilerini belirleyen durum ve bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü gibi anlamlarda tanımlanmaktadır (TDK, 2015). Bu araştırmada ise değer kavramı daha çok; psikoloji, sosyoloji ve eğitimin bir kavramı olarak yüksek ve yararlı nitelik anlamında kullanılmaktadır.

Bir kavram olarak değerlerin çok sayıda özelliğinden söz etmek mümkündür. İçten bir güç olarak değerler; bireysel davranışları etkiler; yaşamda ikilemde kalma durumunda karar vermeyi kolaylaştırır; toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgulardır; bireysel algı ve gerçeğin yorumlanmasını etkiler; davranışları kontrol etmeyi sağlar; kişi ve toplumların istek ve amaçlarını temsil eder; zaman içerisinde çeşitli etmen ve bireylere göre deşışebilir; duygu yüklüdür, düşünce ve anlayışa güç verir, davranışları yönlendirir; insan kişiliğinin etik, sosyo-ekonomik, zihinsel, politik, fiziksel, estetik, dinsel gibi çeşitli boyutlarını içerir (Kasapoğlu, 2013).

¹Bu araştırma Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı ve Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dekanlığı İşbirliği ile düzenlenen “Eğitimde Gelecek Arayışları: Düünden Bugüne Türkiye’de Beceri, Ahlak ve Değerler Eğitimi Uluslararası Sempozyumu”nda sunulan bildirinin geliştirilmiş halidir.

* Yrd. Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü B-322 38039 Melikgazi KAYSERİ, mguclu@erciyes.edu.tr

Değerlerin yaşam içinde çok sayıda işlevinden de söz etmek gerekir. Bir bakıma insan davranışlarını anlamlandırmanın yolu değerlerden geçmektedir. Bunun en önemli gerekçesi, insan davranışlarını bir takım değerlere dayanarak gerçekleşmesindedir. Bu nedenle değerlerle insan davranışları arasında sıkı bir ilişki vardır. Değerler insan davranışlarını yönetirler. Diğer bir ifadeyle bir olayın nasıl gerçekleştiğini, yani arka planında neler olduğunu anlamak istiyorsak, o olayı gerçekleştiren insanların tutum ve davranışlarını yönlendiren değerleri tespit etmek ve anlamak gerekmektedir (Okumuş, 2010). Buradan yola çıkarak, çocuklara ve gençlere sadece bilmeleri gereken şeyler hakkında eğitim verilmemeli, insan olmak ve bir arada yaşamak konusunda da eğitim verilmelidir. Nitelikli eğitim, insanı bir bütün olarak algılar ve bilişsel alanı olduğu kadar duyuşsal alanı da içeren eğitimi destekler (İşcan, 2007).

İnsanın bilişsel, duyuşsal, davranışsal olmak üzere üç boyutu vardır. Eğitimin de insanın bu üç boyutunun farkına varacak, bunları geliştirecek bir yapıda olması gerekmektedir. Değerler eğitimi, duyuşsal boyutunun bir parçası olması dolayısıyla aile ve okul eğitiminde değerlerin farkında, kişiliği gelişmiş, davranışları olgunlaşmış bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır (Kantar, 2014). Bu nedenle okullarda bu eğitimin istenen sonucu vermesi için değerler eğitiminin daha nitelikli bir şekilde verilmesi gerekmektedir. Bu eğitimin daha nitelikli verilebilmesi için ise konuya ilişkin araştırmalara ve bu araştırma sonuçlarına gereksinim vardır.

Günümüzde eğitimcilerin hemen hemen tamamı temel değerler ve ahlaki standartların gelecek kuşaklara aktarılmasının bir gereklilik olduğu konusunda görüş birliği içindedirler. Çünkü toplumların varlıklarını devam ettirebilmeleri değerlerin gelecek nesillere aktarılması ile yakından ilgilidir. Toplum sahip olduğu ve yetiştirdiği bireylerle gelişimini ve varlığını sürdürür. Bu nedenle, toplumun yetiştireceği bireyler ve bu bireylerin özellikleri toplumun nasıl bir noktaya geleceğinin belirleyicisi olarak değerlendirilebilir. O halde bireylerin sahip oldukları değerler, toplumsal gelişimin seyri açısından çok büyük önem taşımaktadır (Uzunkol, 2014). Toplumun varlığını devam ettirebilmesi için son derece önemli olan değerlerin toplumu oluşturan bireyler tarafından içselleştirilmesi ve davranış olarak gösterilebilmesi için daha erken yaşlardan itibaren bireylere değerler eğitiminin verilmesi gerekmektedir. Bu nedenle okullarda verilen değerler eğitimine önemli görevler düştüğü söylenebilir.

Bu araştırma ile Türkiye’de değerler eğitimi alanında yapılan araştırmaların analizinin yapılması, böylelikle değerler eğitimine yönelik yapılmış ve yapılması muhtemel araştırmalar hakkında bilgi verilmesi hedeflenmiştir. Bu amaçla internet ve kütüphane ortamında “değerler eğitimi” anahtar kelimesiyle yapılan taramalarda elde edilen araştırmaların sonuçları belli başlıklar altında ele alınmıştır.

2. Değerler Eğitimi Öğrencilerin Gelişimine Olan Etkilerini Açısından Ele Alan Araştırmalar

Değerler eğitiminin öğrencilerin gelişimlerine olan etkileri ile ilgili olarak altı araştırma bulunmuştur. Bu araştırmalarda değerlerin değerler eğitiminin çocuklarının sosyal, bilişsel, duyuşsal ve ahlaki anlamda etkileri araştırılmıştır. Bunun yanında değerler eğitiminin çocukların demokratik tutumlarına olan etkileri ile öz düzenleme becerilerine olan etkileri ile ilgili araştırmalarda bulunmaktadır.

Okullarda gerçekleştirilen değerler eğitimi çalışmalarının öğrencilerin en fazla sosyal ve duyuşsal gelişimini etkilemesi beklenmektedir. Uzunkol (2014), hayat bilgisi öğretiminde uygulanan saygı ve sorumluluk temelli değerler eğitimi programının ilkökul 3. sınıf öğrencilerinin özsaygı düzeyleri, sosyal problem çözme becerileri ve empati düzeylerine etkisini incelemek ve öğrencilerin uygulama sürecine ilişkin görüşlerini almak amacıyla yapmış olduğu araştırmasında, uygulanan değerler eğitimi programının öğrencilerin özsaygı düzeylerini artırmada etkili olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Bununla birlikte, sosyal problem çözme becerileri ve empati düzeyleri üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca, deneysel olarak gerçekleştirilen araştırmada deney grubunda yer alan öğrencilerle yapılan görüşmeler sonucunda, öğrencilerin uygulanan programın hem kendileri için hem de sınıf arkadaşları için yararlı etkileri olduğuna ilişkin görüşler bildirdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Değerler eğitiminin çocukların sosyal ve duyuşsal gelişimlerine olan etkileri konusunda bir diğer araştırmada Samur (2011) tarafından gerçekleştirilmiştir. Samur, değerler eğitimi programının 6 yaş çocuklarının sosyal ve duygusal gelişimlerine etkisini araştırmıştır. Deneysel olarak gerçekleştirilen araştırmada; değerler eğitimi programının çocukların duyguları düzenleme, okul hazır bulunuşluğu, sosyal güven, sosyal ve duygusal gelişimlerine olumlu katkı sağladığı gibi sonuçlara ulaşılmıştır.

Değerler eğitiminin çocuklar üzerinde sadece sosyal ve duygusal değil aynı zamanda bilişsel, ahlaki ve psikomotor gelişim açısından da inceleyen araştırmalar bulunmaktadır. Cevherli (2014), okulöncesi dönem değerler eğitimi konu edindiği araştırmasında bu dönemin; çocukların bilişsel, duyuşsal, psikomotor, sosyal, ahlaki gibi birçok gelişimini tamamları, dini duygunun gelişiminin ve dini konulara merakın en yoğun olması, çocukların gelecekteki kişilik yapılarını, duygu ve düşüncelerini doğrudan etkilemesi nedeniyle oldukça önemli bir dönem olduğunu belirtmektedir. Örneklem grubunu Boğaziçi

Eğitim Hizmetlerinde görevli 13 değerler eğitimi uzmanının oluşturduğu araştırma sonucunda; okul öncesi eğitim kurumlarında din ve ahlak eğitiminin eğitim alanı olarak belirlenmesi gerektiği ve alanın uzmanları tarafından çocukların yaş ve gelişim özelliklerine uygun programlar hazırlanması gerektiği vurgulanmış, bu dönemde eğitim ortamlarının görsel, işitsel ve teknolojik materyallerle zenginleştirilmesi ile değerler eğitiminin çok daha etkili bir şekilde verilebileceği ifade edilmiştir.

Değer ve öz düzenleme ilişkisine ilişkin yapılan bir araştırmada değerler eğitiminin ergenlik döneminde ki bireylerin öz düzenleme stratejileri üzerinde önemli bir etkiye sahip olup olmadığı araştırılmıştır. Deneysel olarak gerçekleştirilen araştırmada; ergenlere verilen değerler eğitiminin öğrencilerin öz düzenleme becerilerini, bilişsel stratejilerini ve içsel değerini arttırdığı, sınav kaygısını ise azalttığı sonucuna varılmıştır (Ergün, 2013).

Değerler eğitiminin etkisinin araştırıldığı başka bir araştırmada ise demokratik tutum ve davranışlarına olan etkileri ile ilgilidir. Araştırma ön test son test kontrol gruplu deneme modelinde gerçekleştirilmiş, veri toplama aracı olarak "Demokratik Değerlere Bağlılık Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırma sonunda ise uygulanan değerler eğitimi programı ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin demokratik tutum ve davranışlarını değiştirdiği, bağımsızlık, insan onuruna saygı, arkadaşlık, eşitlik, dürüstlük, sorumluluk, adalet, çeşitlilik, gizlilik ve çevreye saygı alt boyutlarındaki demokratik tutum ve davranışlarını da aynı şekilde olumlu yönde değiştirdiği sonucuna varılmıştır (Izgar, 2013).

Değerler eğitiminin önemli etkilerinden birisi de insanların olumlu ya da olumsuz bir durumu yapıp yapmamadaki iradeleri üzerinde olduğu görülmektedir. İnsanı hayvanlardan ayıran en önemli özelliklerinin başında iradeli davranışları geldiğini belirten Aydın (2006), iradeyi bir şeyi yapıp yapmamaya iten güç olarak ifade etmektedir. Ona göre hareketlerini, duygularını ve düşüncelerini yönetme yeteneği kazanmış olan insanlar, benliklerine hâkimiyeti sağlamış, bütün güçlerini belli bir ideale yöneltmiş olurlar. Böyle kişilerin hayatları uyum içindedir. Yeni şartlara ve yeni çevrelere kolay bir şekilde uyum sağlayabilirler. Benliğe olan hâkimiyet bir anda kazanılmayıp muntazam, bilinçli ve sürekli bir düzenle sağlanabilmektedir. İradeli davranışları hırs, içgüdü, heyecan, mizaç, ihtiyaç gibi nedenlerle yapılan davranışlardan ayırmak gerektiğini belirten Aydın, bu davranışların çoğu zaman bilinçli yapılmadığını ifade etmekte, iradede mutlaka bilinç ve en iyiyi arama olmalıdır.

İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerine değerler eğitimi vermek ve Ahlaki Olgunluk ve Saldırganlık Ölçekleri ile bu programın etkililiğini sınamak amacıyla gerçekleştirilen bir başka araştırmada da İnsani Değerler Eğitimi sonucunda elde edilen bulgularda ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeyinin geliştiği ve saldırganlık eğiliminin azaldığı tespit edilmiştir (Keskinoğlu, 2008).

3. Değerler Eğitiminde Kullanılan Araçlarla İlgili Araştırmalar

Değerler eğitimi ile ilgili yapılan araştırmalarda en fazla değinilen alanlardan birisi de bu süreçte kullanılan hikâye, çizgi film gibi araçların hem değerler eğitimi açısından değerlendirilmesi hem de bunların değerler eğitimine olan etkileri ile ilgilidir. Bu alanda yirmi araştırma bulunmuştur. Bu araştırmalarda hikâyelerin, değiş ve semahların, gazetelerin, okullara tavsiye edilen yüz temel eserin, atasözlerinin, farklı yazarlar tarafından ele alınmış eserlerin, çizgi filmlerin ve duaların değerler eğitimi açısından incelenmesi ve değerler eğitimine olan etkilerine değinilmiştir.

Çocukların diğer insanlarla gerçekleştireceği ilişkilerde sadece ders kitaplarının yeterli gelmeyeceği dile getirilen bir araştırmada bu konuda çocuk edebiyatının da önemli bir rol oynayacağı dile getirilmiş ve Burdur İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından uygulamaya konulan 21 değerlerin Osman Yalçın tarafından yazılan hayvan hikâyelerinde ne oranda yer aldığı araştırılmıştır. Araştırma sonunda hayvan hikâyelerinde, il millî eğitim müdürlüğü tarafından belirlenen değerler eğitimi ilkelerine yeterince yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır (Selek, 2014).

Değerler eğitiminde hikâyeleri bir araç olarak ele alan bir başka araştırma da Kasapoğlu(2013)'na aittir. Kasapoğlu'na göre öğrenciler, eğitici hikâyeler yoluyla; hikayeleştirilmiş olarak kendilerine sunulan, aslında gerçek yaşamla ilişkili olan kavram ve olayları, inceleme, analiz etme ve kendi düşünceleri ile açıklama fırsatı bulabilmektedirler. Bu süreç içerisinde, kendilerini bütünsel olarak değerlendirip, kişisel anlamda eksik gördükleri noktalarda kendilerini tamamlayabilirler. Bu yaklaşım, öğrencilerin hem kendileri ile hem dediğer insanlarla etkileşimlerini artırıp, öğrencilere daha iyi bir insan olma sorumluluğunu taşıdığını hatırlatabilir.

Bağcı (2013), çocuk edebiyatı ürünleriyle çocuklar için yazılmış eserlerin değerler eğitimi bağlamında karşılaştırılmasını yaptığı araştırmasında toplam 44 kitap incelemiş ve araştırması sonucunda; güdümlü olarak yazılmış hem çocuk eserlerinin hem de çocuk edebiyatçıların eserlerinin değerler eğitimi konusunda mükemmel, eksiksiz ve kusursuz olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu eserlerin birbirlerine göre

üstün yanları olmakla birlikte, eksik yanları da bulunmaktadır. Bağcı'ya göre bu açıdan bakıldığında incelenen eserlerin birbirlerini tamamladığı görülmektedir.

Siyasi, estetik, sosyal, ailesel, bütün beşeri olaylar mutlaka değerlere dayandığını belirten Kantar (2014), MEB tarafından 2005 yılında ilköğretim düzeyine yönelik olarak tavsiye edilen 100 Temel Eser arasından seçilen yirmi eseri, Sosyal Bilgiler Öğretim Programında kazandırılması hedeflenen yirmi değer açısından incelemiştir. Araştırmada incelenen eserler bütün değerlerin olmasa da, çoğunun kazandırılmasında kullanılabilir görüldüğü, sosyal bilgiler dersinde değerlerin kazandırılabilmesi için bu eserlerin, gerekli olduğu, ancak yeterli olmadığı vurgulanmıştır. Araştırmada incelenen bütün eserlerde en çok yer alan değerler yardımseverlik, daha sonra sevgi ve aile birliğine önem verme; en az yer alan değerlerin ise, vatanseverlik, hoşgörü ve bağımsızlık olduğu ifade edilmektedir.

Değerler eğitimi verilmesinde değiş ve semahlarında kullanılabileceğini belirten Kova (2014), TRT repertuarında bulunan değiş ve semahların müzikal analizini yapmış ve değerler eğitimi açısından incelemiştir. Araştırmada; değiş ve semahların etimolojisi, anlamı, kökeni, özellikleri, tanımı yapılmış, eserler seyir-makam bağlamında müzikal incelemeye tabi tutulmuştur. Bu inceleme ve sonuçların tablolar halinde verildiği araştırmada değiş ve semahlardan seçilen 18 eser değerler eğitimi açısından incelenmiştir (Kova, 2014).

Değerler eğitiminde kullanılan önemli araçlardan birisi de şüphesiz gazetelerdir. Ercan (2014), 1875 yılında yayımlanan Etfal adlı bir çocuk gazetesini değerler eğitimi çerçevesinde incelemiştir. Etfal gazetesi ve özelliklerini de araştırmasında yer vere Ercan, konuyu değerler eğitimi açısından tartışmıştır.

Latifoğlu (2013) ve Atmaca (2011) ise "Çocuklara Mahsus Gazete" adlı çocuk dergisini değerler eğitimi açısından incelemiştir. Bu dergi, 1896-1905 yılları arasında yayımlanan bir çocuk dergisidir. Bu dergi, II. Abdülhamid döneminde yayımlanan çocuk dergi ve gazeteleri arasında değer eğitimi açısından önemli bir yer teşkil etmektedir. Dergi, çocuklara yönelik birçok konuyu gündeme getirmiş özellikle dinî ve ahlaki değerlerin çocuklara kazandırılmasında etkili olmuştur. Dergi ile ilgili yapılan araştırmalar sonucunda derginin bu özellikleri dolayısıyla günümüz değerler eğitimi açısından da önemli bir kaynak olabileceği gösterilmiştir.

Biçer (2013), Mehmet Akif Ersoy'un Safahat adlı eserini değerler eğitimi açısından incelemiştir. Bu eseri Milli eğitim Bakanlığı'nın belirlemiş olduğu değerler eğitimi kriterleri açısından ele alan Biçer, araştırmasında Mehmet Akif Ersoy'un Safahat adlı eseri değer eğitimi açısından zengin içeriğe sahip olduğu sonucuna varmıştır. Ona göre elde edilen bu sonuçtan hareketle Mehmet Akif Ersoy'un Safahat adlı eseri Türkçe öğretimi sürecinde değer eğitimi konusunda yararlanılacak kaynaklar arasında olması gerektiğini belirtmektedir. Safahat adlı eseri Türkçe ve değerler eğitimi açısından inceleyen bir başka araştırmacı ise Moğul (2012)'dur. Safahat'ın Milli eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen 100 temel arasında ter aldığını belirten Moğul, araştırması sonunda Safahat adlı eserde bilimselliğin ve çalışkanlığın sık olarak vurgulandığını belirtmektedir.

Akkaya (2013), araştırmasında; 1200'lü yıllarda içinde yaşadığı toplumun sıkıntılarını gören, sosyal bütünleşmeyi sağlayabilmek ve halkı uyandırabilmek adına vaazlar veren, eserleriyle hem yaşadığı dönemi hem de yaşadığı dönemden günümüze kadar ki dönemi aydınlatan, düşünceleri evrensel bir nitelik kazanmış olan Mevlânâ'nın mensur eserlerindeki toplumsal değerler ve bu değerlerin öğretiminde kullanılan öğretim yöntem ve tekniklerinin tespiti ve günümüz eğitim anlayışıyla ilişkilendirilmesi amacıyla yapmıştır. O araştırmasında, 13. yüzyılın ünlü mutasavvıfı, şair ve eğitimcisi Mevlana'nın mensur eserlerindeki değerleri aktarma yöntemi, günümüz modern öğretim yöntem ve teknikleri ile örtüştüğü, bulguların Mevlana'nın çağını aşan bir bilgin olduğunu desteklediği sonucuna varmıştır.

Atasözlerini kültürel mirasın önemli bir parçalarından birisi olarak gören Kalaça (2013), atasözlerini değerler eğitimi açısından incelemiştir. Araştırmada değerleri örnekleyen atasözlerinin yüzdeler dilimlerine bakıldığında; çalışkanlık-gayretli olma-başarılı olma (% 8,7), akıl sahibi olma (% 6,6), güzel söz söyleme-doğru sözlü olma-sözünde (% 6,1), aileye ve akrabaya değer verme (% 6,0), iyilikseverlik-iyi huylu olma (% 4,5) gibi değerlerin diğer değerlere göre daha yüksek oranlara sahip olduğu görülmektedir. Kalaça'ya göre bu sonuçlar da özellikle Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ve atasözlerinin iletmek istediği değerlerin birbirleriyle ne denli paralellik arz ettiğini göstermektedir. Atasözlerini değerler eğitimi açısından ele alan bir başka araştırmacı ise Bulut (2011)'tur. Bulut bu araştırmasında; atasözlerinin kapsamları ve çeşitlilikleri itibarıyla farklı değerleri iletebilme kapasitesine sahip olduğu, toplumsal hayata dair hemen hemen her alanda çıkarımda bulunulan atasözlerinin değerleri örnekleme açısından da kullanışlı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bunun yanında faydalanılan sözlüklere bakıldığında tespit edilen değerlerin atasözleriyle örneklenmesi fikrine uygun olduğu ve bir değeri örnekleven birden fazla atasözüne ulaşmanın mümkün olduğu görülmüştür, atasözleri iletebildiği değerler açısından çeşitlilik arz emektedir.

Kaynak (2012) toplumun birlik ve beraberliğiyle devamlılığın sağlanmasında etkili bir yeri olan değerlerin, duygu ve düşünceleri ifade etmenin yollarından biri ve aynı zamanda da eğitici özelliği olan edebi eserlerde kimi zaman doğrudan kimi zaman da sezdirme yoluyla vurgulandığını ifade etmektedir. Kaynak, araştırmasında günümüz edebiyatçılarından Sevinç Çokum da eserlerinde toplumun öne çıkan ya da olması gereken değerleri ele almıştır. Araştırma sonucunda değerler eğitimi bağlamında Çokum'un hikâyelerinde ahlâka ait unsurların geniş yer tuttuğu görülmüştür. Bu ahlâkî değerlerin içerisinde en çok değindiği tema, yardımseverlik temasıdır. Yardımseverlik temasına hemen hemen bütün hikâyelerinde yer vererek yardımseverliğe verdiği önemi gösteren yazar, örneklerle yardımseverliği özendirilmektedir.

Belli bir eseri değerler eğitimi açısından inceleyen bir başka çalışmada ise Muzaffer İzgü'nün romanları ele alınmıştır. Araştırma sonunda romanlarda en çok sevgi değerine rastlanılmıştır. Sevgi değerini sırasıyla saygı, yardımlaşma, çalışkanlık ve temizlik izlemiştir. Alçakgönüllü olma değeri romanlarda hiç tespit edilmemiştir. Eserlerde en az yer alan değerler ise sırasıyla barış, tutumlu olma, bilimsellik ve cesur olmadır. Sigara ve içki içen kahramanlara sıkça yer verilmesi sağlıklı olmaya önem verme değeri ile çelişmiş, özellikle içki sahnelerinin ve argo ifadelerin romanlarda bulunması değerler eğitimi açısından eserlere ait olumsuz özellikler olarak tespit edilmiştir (Kumbasar, 2011).

Aktürk (2012) ise Üzeyir Gökürk'ün eserlerini çocukta değerler eğitimi açısından incelemiştir. Çocuk edebiyatı alanındaki bu eserlerde bulunan eğitsel iletilerin; ahlaki, manevî ve karakter geliştirici değerlerin tespit edilmesi bu çalışmanın temelini oluşturmuştur. Araştırma sonunda; Gündüz'ün eserlerinde dinî ve ahlâkî değerlerin ağırlıklı olduğu görülmüş, bunu kişilik değerleri ve sosyal değerlerin izlediği belirtilmiştir. Ona göre İslam inancının temel kavramları eserlerinin ana izleğini oluşturmaktadır.

Değerler eğitiminde edebi ürünlerinden yararlanılması konusunda yapılan bir başka çalışmada da Nasrettin Hoca fıkralarının değerler eğitiminde kullanılması ile ilgilidir. Araştırma sonucunda fıkralarda en fazla öz yönelim, uyarılım, hazcılık boyutlarından oluşan yeniliğe açıklık değer tipinin yer aldığı görülmektedir. Bu değer tipini iyilikseverlik, evrenselcilik boyutlarından oluşan öz aşkınlık değer tipi, uyuma, güvenlik, geleneksellik boyutlarından oluşan muhafazakârlık değer tipi, başarı, güç, hazcılık boyutlarından oluşan özgüven değer tipleri takip etmektedir. Bu doğrultuda Nasreddin Hoca fıkralarının barındırdığı zengin kültür öğeleriyle ulusal ve evrensel değerleri yansıtmaları bakımından başta Türkçe öğretiminde değer aktarımı olmak üzere, diğer derslerde de okul içi ve okul dışı etkinliklerde kullanılabilir, ders kitaplarında yer alabilecek metinler olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Demirtaş, 2012).

Yılmaz (2012) ise Gökalp'in şiirlerini değerler eğitimi açısından incelemiştir. Ona göre değer eğitimi; değerlerin benimsenmesi, yaşama biçimi haline getirilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması bakımından önemlidir. Çocuğa, yaşadığı dünyada geçerli olan evrensel değerleri ve mensubu olduğu milletin kültürel değerleri benimsetilmelidir. Bu bağlamda Türkçe dersi, değer aktarımında önemli bir göreve sahiptir. Yılmaz, araştırması sonucunda Gökalp'in şiirlerinde 'vatan sevgisi, millet sevgisi, dini değerler, Türk büyüklerine saygı, kahramanlık ve şehitlik' değerlerine daha çok yer verdiğini, dolayısıyla Ziya Gökalp'in şiirlerinde değerler eğitiminin sık olarak vurgulandığını belirtmektedir.

Aslan (2009), değerler eğitiminde kahramanlardan yararlanma durumunu incelemiştir. Araştırmasında; incelenen ders kitaplarında rol model olarak yer alan 38 kahraman bulunduğu, ders kitaplarında en çok 'yönetim' alanından kahramana yer verildiği, Atatürk'ün, ders kitaplarında en çok başvurulan kahraman olduğu, Türk toplumu için önemli kahramanlar olan Hz. Muhammed, Hz. Ömer, Mimar Sinan ve Mevlana gibi isimlerin ders kitaplarında herhangi bir değer için rol model olarak yer almaması gibi sonuçlara ulaşılmıştır. Bunun yanında araştırma sonunda ders kitapları ile öğretmen adaylarının tercihlerinde programdaki 20 değerın 6 tanesinde ortak kahraman olduğu görülmektedir. Bu değerler bağımsızlık, barış, çalışkanlık, özgürlük, sorumluluk ve vatanseverliktir.

Kahramanlar konusunda bir diğer araştırma da çocukların hayal kahramanları ile ilgilidir. Çocuklara yönelik programlar içerisinde çizgi filmlerin, değerler eğitimi bakımından karşılaştırılmasını yapan Sevim (2013), araştırmasını Uşak ilinde tarama modeliyle gerçekleştirmiştir. Bu çalışmada çocukların izlemeyi en çok tercih ettikleri çizgi filmleri belirlemek için düzenlenen açık uçlu anket, Uşak il merkezinde bulunan anaokulları ve ilkokul bünyesindeki ana sınıflarına devam eden 250 okul öncesi öğrenci velisine uygulanmıştır. Elde edilen veriler sonucunda çocuklar tarafından en çok izlenen üç adet yerli yapım, üç adet yabancı yapım çizgi film belirlenmiştir. Belirlenen yerli yapım çizgi filmler ve izlenme oranları: Pepee (% 89,2), Keloğlan (% 84,4), Nane ile Limon(%18). Belirlenen yabancı yapım çizgi filmler ve izlenme oranları: Caillou (%78,8), Marsupilami (% 38), Laura'nın Yıldızı(%30). Belirlenen çizgi filmler içerisinde taranacak değerler ise okul öncesi öğretim programı dikkate alınarak hazırlanan ve 11 okul öncesi öğretmene uygulanan anket sonucunda kesinleştirilmiştir. Araştırmacı tarafından, veriler sonucu belirlenen çizgi filmlerden rastgele bölümler izlenerek metne dökülmüştür. İzleme süreleri birbirine yakın

olan 6 çizgi filmin rastgele izlenen bölümlerinde, taranan 15 değerden 13'üne rastlanmıştır. Bu değerler sevgi, saygı, hoşgörü, işbirliği, adil olma, çalışkanlık, sorumluluk, temizlik, dürüstlük, yardımseverlik, aile birliğine önem verme, sağlıklı olmaya önem verme, paylaşma değerleridir. Vatansızlık ve barış değerlerine ise belirlenen çizgi filmlerin izlenen bölümlerinde rastlanmamıştır. Taranan değerlerin hangi çizgi filmde ne kadar ve ne şekilde verildiği bulgular ve sonuçlar kısmında ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Değerler eğitiminin etkili bir şekilde yararlanılacak alanlardan birisi de dualar olarak ifade edilmektedir. Değerler eğitimi dini açıdan ele alan Karataş (2011), bu konuda duaların önemine işaret etmektedir. Ona göre dualar insanda bilincin canlı ve uyanık tutulmasını sağlayan bir sürekli halidir. Dualar; kötülere, kötülükler karşı Allah'a sığınmayı öğretir. Bunun yanında dualar arınmaya, incelmeye, yükselmeye vesile olmakta, samimiyeti, dürüstlüğü ve içtenliği öğretmekte, başıboşluktan ve kararsızlıktan da korur.

4. Okulda Verilen Değerler Eğitimi Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendiren Araştırmalar

Okullarda uygulanmakta olan değerler eğitimi öğretmen görüşlerine göre değerlendiren toplam yedi araştırma bulunmaktadır. Bu çalışmalarda genellikle öğretmenlerin değerler eğitiminin nasıl daha etkili verilebileceği, hangi değerlere öncelik verdikleri ve daha çok hangi yöntemleri kullandıkları, değerler eğitimi ile ilgili yaşanan sorunların nasıl ortadan kaldırılacağı ve kitle iletişim araçlarının çocuklar üzerindeki olumsuz etkiler vurgulanmaktadır.

Değişen toplum yapısıyla beraber cömertlik, yardımseverlik, saygı, sevgi gibi çok sayıda değer artık oldukça zayıfladığını belirtilen bir çalışmada okullara önemli görevler düştüğü dile getirilmekte, konuya ilişkin öğretmen görüşlerine yer verilmektedir. Öğretmenler değerler eğitimine okullarda yer verilmesi gerektiğini belirtirken, bu eğitimin sadece kâğıt üzerinde kaldığını belirtmekte ve değerler eğitiminin okulda sosyal faaliyetler ya da etkinlikler olarak planlanmasının gerektiğini ifade etmektedirler. Yine bu çalışmada değerler eğitim konusunun öğrenci başarısı üzerinde doğrudan, gözlenebilir bir etkisi olmadığı için hem ailenin hem de okulun bu konuya gereken önemi vermediği vurgulanmaktadır (Ateş, 2013).

Toplumda, her geçen gün değerlere dönüş, değerlere sahip çıkma, değerleri yaşatma gibi söylemlerle değerlere vurgu yapıldığını ifade eden Özdaş (2013) ise değerler eğitiminde sıklıkla yapılan vurgunun, bireysel ve toplumsal ihtiyaçtan kaynaklandığını belirtmekte, dolayısıyla değerler eğitiminin örgün eğitim kurumlarında nasıl yapıldığı, öğrencilere hangi düzeyde kazandırıldığının önemli olduğunu dile getirmektedir. Özdaş, okullarda değerlerin kazandırılma düzeyi ve istenmeyen öğrenci davranışlarına ilişkin yapmış olduğu araştırmasında öğretmen görüşlerini almış ve bu konuda farklı sonuçlara ulaşmıştır. Buna göre ortaokul öğretim programlarında yer alan değerlerin bireyler arası ilişkiler, milli değerler, evrensel değerler ve özerklik boyutlarındaki değerler kısmen yeterli düzeyinde kazanılmış olduğu belirlenmiştir. Ortaokul öğretim programlarında yer alan değerlerin kazandırılma düzeyine ilişkin öğretmen görüşleri arasında okul türü değişkenine göre, özel okullarda görev yapan öğretmenler lehine anlamlı fark olduğu, cinsiyet, kıdem ve branş değişkenlerine göre ise anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir.

Değerler eğitiminin bir gereklilik olduğu belirtilen araştırmalar yanında ortaya çıkan sorunlar konusunda da araştırmalar bulunmaktadır. Baysal (2013) değerler eğitimi uygulamalarını sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri açısından değerlendirdiği araştırmasında değerler eğitimi sırasında karşılaşılan sorunları en aza indirmek için ilk önce yapılacak olan şeyin, etkili bir değerler eğitimi programının hazırlanması olduğunu belirtmektedir. Bunun yanında etkili bir değer eğitiminde öğretmen ve konuya uygun hikâye vb. araçlarından da söz eden Baysal, araştırması sonunda; öğretmenlerin değerler eğitimi uygulamalarında en çok dürüstlük değerine, en az ise görsel eserleri estetik eleştirme değeri" ne yer verdikleri, değerler eğitimi uygulamalarında öğretmenlerinden fazla ahlaki ikilem yaklaşımını kullandıkları, değer analizi yaklaşımını ise en az kullandıkları, değerler eğitimi uygulamalarında öğretmenlerin en çok örnek olay kullanma yöntemini, en az ise teşekkür mektubu yazdırma tekniğini kullandıkları, öğretmenlerin %96.81'inin değerler eğitimi programlarına ailelerin katılımının daha etkili sonuçlar doğuracağını düşünmeleri gibi sonuçlara ulaşmıştır.

Sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminin etkililiğini öğretmen görüşlerine göre ele alan bir araştırmacı da Can (2008)'dir. Dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitimi ile ilgili yaptıkları uygulamalara ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bu araştırma Ankara'da bulunan 102 sınıf öğretmeni ile yapılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlar şunlardır: Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarında en çok sorumluluk sahibi olmaya ilişkin etkinlikler düzenledikleri yönündedir. Değer eğitiminde öğretmenlerin telkin, model olma, empati kurma ve değer aydınlatması gibi değer kazandırma yollarını etkin bir şekilde kullandıkları ancak değerler analizi ve ahlaki muhakeme gibi yöntemleri yeterince kullanmadıkları bulunmuştur. Öğretmenler değerler

eğitiminde en çok işbirliğine dayalı öğrenme ve yaratıcı drama yöntemlerini kullanmaktadırlar. Öğretmenleri sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarında gözlem, örnek olay yöntemi, tartışma yöntemi, soru cevap tekniği ve velilerle görüşme yöntemi yardımıyla öğrencilerin değerleri kazanıp kazanmadıklarını anladıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca öğretmenler öğrencilerin değerleri kazanıp kazanmadıklarını en çok öğrencilerin davranışlarını gözlemleyerek anladıklarını açıklamışlardır. Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri arasında fark anlamlı bulunmuştur. Öğretmenlerin eğitim durumlarına göre değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Öğretmenlerinin kıdem durumlarına göre değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Görev yaptıkları okulların başarı yüzdelere göre öğretmenlerin değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi ile ilgili olarak görüş belirttikleri bir başka araştırmada da kitle iletişim araçlarının etkileri, öğretmenlerin hizmet içi eğitimlerinde değerler eğitiminin yeri ve önemi ile aile katkısı belirlenmeye çalışılmıştır. Yazar (2010), sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminin ne durumda olduğunu belirlemeye yönelik olarak bir araştırma gerçekleştirmiş konuya ilişkin öğretmen görüşlerinden yararlanmıştır. Araştırma sonunda şu sonuçlara ulaşılmıştır: Öğretmenler kitle iletişim araçlarındaki şiddet ve saldırganlık içeren bazı yayınların okulda verilen değerler eğitimi olumsuz etkilediği görüşünde birleşmektedir. Öğretmenler okulda verilen değerlerin ailede ve sosyal çevrede yeterince pekiştirilmediği görüşündedir. Öğretmenler hizmet öncesi eğitimde değer eğitimi dersi almalarının değerleri öğrencilere kazandırmada yararlı olacağını düşünmektedirler. Öğretmenler değerler eğitimiyle ilgili bir kılavuz olursa bu kılavuzdan faydalanacakları görüşünü paylaşmaktadır. Öğretmenlerin tamamına yakını etkili bir değerler eğitimi için görsel-işitsel araç-gereçlerin eksiksiz olarak okullarda bulunması gerektiği görüşünde birleşmiştir. Erkek öğretmenlerin değerleri kazandırmak için kadın öğretmenlerden daha fazla görsel-işitsel araç gereçleri kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bitirdiği yükseköğretim alanı diğer olan öğretmenlerin drama tekniğini sınıf öğretmenliği alanındaki öğretmenlere oranla daha çok kullandıkları ortaya çıkmıştır.

Yiğittir ve Öcal (2011) ise değerler eğitiminin etkililiğini tarih öğretmenlerinin görüşlerine göre incelemiştir. Farklı illerden 83 öğretmen üzerinde yapılan araştırmada öğrencilerin bazı değerlere sahip olma durumları ve tarih derslerinde değerler eğitiminin nasıl yapılması gerektiği konusunda görüşleri alınmıştır. Araştırma sonucuna göre; tarih öğretmenleri 4-7. sınıflardaki sosyal bilgiler, 8. sınıfta T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programında doğrudan kazandırılması amaçlanan 29 değer genel olarak ortaöğretim öğrencilerinde gözlemlendiği sonucuna ulaşılmıştır. Tarih öğretmenleri ise birer milli değer olarak; vatan ve millet sevgisi, tarih bilinci ve şuuruna sahip olma, tarihsel ve kültürel mirasa duyarlı olma, milli ve manevi değerlere sahip çıkma, birliktelik, bağımsızlık, istiklal marşı ve bayrağa saygılı olma ve çalışkanlık gibi değerleri kazandırmak istediklerini belirtmişlerdir. Yine araştırma sonucunda tarih öğretmenlerinin değerler eğitiminde telkin, örnek olay, kitap analizi, belgesel fil izletme, tarihi yerleri ve müzeleri gezdirmeye gibi farklı öğretim yöntemlerini kullandıkları görülmüştür.

Bozdaş (2013), araştırmasını Kırıkkale ilinde ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin mesleklerine adanmışlık düzeyleriyle değerler eğitimi uygulama düzeyleri arasında ilişkinin olup olmadığını ortaya koymak amacıyla yürütmüştür. Nicel araştırma desenlerinden ilişkisel tarama yönteminin uygulandığı bu araştırmada gözlem ve görüşme sonuçlarına göre mesleki adanmışlık düzeyi yüksek olan sınıf ve branş öğretmenlerinin değerler eğitimine derslerinde daha çok yer verdikleri; mesleki adanmışlık düzeyi düşük sınıf ve branş öğretmenlerinin değerler eğitimine, sınıf içinde oluşan disiplin sorunlarının ardından yer verdikleri gözlenmiştir. Mesleki adanmışlık düzeyi yüksek olan sınıf ve branş öğretmenlerinin değerler eğitimini uygulamaya yönelik farklı etkinlikler uygulama eğiliminde oldukları; mesleki adanmışlık düzeyi düşük olan sınıf ve branş öğretmenlerinin değerler eğitimi uygulamalarını çeşitlendirme eğiliminde olmadıkları gözlenmiştir.

Değerler eğitimini ilköğretim ve ortaöğretimde göre görev yapan öğretmenler açısından değerlendiren araştırmalar yanın da okulöncesi alanda görev yapan öğretmenlerin değerlendirmelerini konu alan araştırmalar bulunmaktadır. Okul öncesi öğretmenlerinin okul öncesi eğitim programındaki değerler eğitimine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesini amaçlayan bir araştırmada çalışma grubu olarak; 2011-2012 eğitim-öğretim yılında Diyarbakır ili merkez ilçelerindeki anaokullarında görev yapan okul öncesi öğretmenleri alınmıştır. Nitel araştırma yönteminden yararlanılan araştırmada veri toplama tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda okul öncesi öğretmenlerinin, kitle iletişim araçlarının okulda verilen değerler eğitimi olumsuz etkilediği düşüncesinde oldukları sonucuna varılmıştır. Araştırmanın sonuçları doğrultusunda; okul öncesi eğitim programında değerler eğitimi boyutu

daha kapsamlı olarak yeniden düzenlenmeli, öğrenci sayıları azaltılmalı, programdaki değerler somut yaşantılar ile verilmeli ve ailede değerlerin pekiştirilmesi gibi öneriler geliştirilmiştir (Erkuş, 2012).

5. Okullarda Verilen Değerler Eğitimi Programının Etkililiği Açısından Ele Alan Araştırmalar

Değerler eğitimi programının etkililiğini konu alan on dokuz araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmalarda; farklı derslerle bütünleştirilmiş değerler eğitimi programının etkililiği, web tabanlı değerler eğitimi programı, değerler eğitimi programına ilişkin dış etkiler, anne değerler eğitimi programının çocuk gelişimine etkileri, farklı derslerin programlarında yer verilen değerler eğitimi çalışmalarına, değerler eğitimi programlarının tarihsel olarak mukayese edilmesi ve değerler eğitimi programı uygulamaları ile ilgili oldukları görülmektedir.

Değerler eğitimi programının etkililiğine ilişkin yapılan bir araştırmada Türkçe ve beden eğitimi dersleriyle bütünleştirilmiş değerler eğitimi programının etkililiği araştırılmıştır. Deneysel olarak gerçekleştirilen araştırma sonucuna göre değerler eğitiminin öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal gelişimlerine olumlu etkide bulunduğu, cinsiyet açısından da bayan ve erkek öğrencilerde benzer etkiler gözlemlendiği görülmüştür (Engin, 2014).

Kunduroğlu (2010) ise fen ve teknoloji dersleri ile bütünleştirilmiş olan değerler eğitimi programının etkililiğini araştırmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, değerler eğitimi programının, alanyazındaki araştırma bulguları ile tutarlı bir şekilde öğrencilerin çeşitli evrensel değerleri kazanmaları üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Geliştirilmiş olan fen ve teknoloji dersi ile bütünleştirilmiş değerler eğitimi programı, seçilen belli sayıdaki örneklem grubuna uygulanmış ve altı hafta sonunda elde edilen bulgular doğrultusunda, öğrencilerin değerlere ilişkin kazanımlara sahip oluş düzeylerinde olumlu bir gelişme tespit edilmiştir.

Öğretici (2011) ise 6. sınıf sosyal bilgiler dersinde gerçekleştirilen değerler eğitimi etkinliklerinin etkililiğini belirlemeye yönelik bir araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırma sonunda duyarlılık ve sorumluluk değerlerine ilişkin uygulanan sınıf içi etkinliklerin bu değerlere ilişkin farkındalığı arttırdığı gözlenmiştir. Bunun yanında araştırma sürecinde elde edilen bulgular mevcut değerler eğitimi uygulamalarının yetersiz olduğunu, ders kitapları ile programın yapısının değerler eğitimi için çok da uygun olmadığını göstermiştir.

Sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminin etkililiği yönünde yapılan bir başka araştırma Çengelci (2011) tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda, ilköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminde kullanılan yaklaşımların telkin yoluyla değerler eğitimi, soru-yanıt yoluyla değerler eğitimi, değer belirginleştirme yaklaşımı yoluyla değerler eğitimi ve örtük program yoluyla değerler eğitimi olduğu belirlenmiştir. Öğretmenin sosyal bilgiler dersinde değerleri kazandırmaya çalışırken yaşamdan örnekler verme, atasözleri ve deyimlerden yararlanma, model olma, örnek öğrencileri model olarak gösterme, belirli gün ve haftalardan yararlanma, drama, güncel olaylardan yararlanma, empati, benzetimden yararlanma, yakın çevreden yararlanma, diğer ders ve disiplinlerden yararlanma, aileden yararlanma, ödevlerden yararlanma, sivil toplum kuruluşları, dernek ve vakıfların çalışmalarını örnek gösterme, internette yararlanma ve sınıf dışı etkinliklerden yararlanma gibi etkinlik ve çalışmalara başvurduğu görülmüştür. Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitimi gerçekleştirmeye yönelik etkinliklerde kullanılan materyallerin ders kitabı ve öğrenci çalışma kitabı olduğu, değerler eğitiminde ders kitabında yer alan fotoğraflardan, bilgilendirici açıklama, metin ve etkinlikler ile sorulardan yararlandığı sonucuna ulaşılmıştır. Ödev tahtası ve süreli yayınlar değerler eğitiminde kullanılan diğer materyaller arasındadır. Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitiminde kullanılan değerlendirme tekniklerinin gözlem, verilen ödevlerin kontrolü yoluyla yapılan değerlendirme ve özdeğerlendirme olduğu belirlenmiştir. Araştırma sonucunda ilköğretim beşinci sınıf Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan ve programda verilmemiş kimi değerlerin dersin içeriği ve günlük yaşamla bağlantılı olarak çeşitli etkinlik ve materyaller yoluyla öğrencilere kazandırılmaya çalışıldığı görülmüştür. Öğretmenin değerler eğitimi yaklaşımlarını sistemli biçimde izlemediği, ders sürecinde plansız biçimde yeri geldikçe değerler eğitimine yer verdiği sonucuna ulaşılmıştır. Değerler eğitiminde gözleme dayalı değerlendirmenin ağırlık taşıdığı görülmüştür. Öğretmen Sosyal Bilgiler dersinin değerler eğitiminde son derece önemli bir işleve sahip olduğunu düşünmekte; ancak aile ve toplumun değerler eğitimi yeterince desteklememesi, medyanın olumsuz etkisi ve olumsuz arkadaşlardan kaynaklanan sorunlar ile özellikle sınıf dışı etkinliklerin yeterince gerçekleştirilememesinden kaynaklanan sorunların değerler eğitiminde yaşanan sorunların başında geldiğini belirtmektedir. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitimi ile ilgili olarak sorumluluk, yardımlaşma ve dayanışmayı öğrendiklerini düşündükleri; saygı, hoşgörü ve yardımseverlik değerlerini günlük yaşamlarına aktarmaya çalıştıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Dilmaç (2007), fen lisesi öğrencileri üzerinde insani değerler eğitimi programının öğrencilerin değerlere sahip olma düzeyinde bir değişiklikler meydana getirip

getirmediğini araştırdığı araştırmada deneysel bir araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırma sonunda insanı değerler eğitimin öğrenciler üzerinde olumlu etkiler yaptığı sonucuna varılmıştır. İşcan (2007) ise değerler eğitimi programının etkililiğini ilköğretim düzeyinde incelemiştir. İlköğretim düzeyinde, evrensellik ve iyilikseverlik değerlerini kazandırmaya yönelik hazırlanan değerler eğitimi programının; öğrencilerin değerlerle ilgili bilişsel davranışlarına, duyuşsal özelliklerine ve değerleri gösterme düzeylerine etkisini saptamak amacıyla gerçekleştirilen bu araştırma yine deneysel olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerde, değerlerin etkisi incelendiğinde, değerler eğitimi programına katılan öğrenciler, çoğunlukla, tanıma / ayırt etme düzeyinde ifadeler kullanmışlardır. Yani öğrenciler, kendilerini tanımlamalarına, ilişkilerini sürdürmelerine ve korumalarına hizmet ettiği için toplumdaki kuralları, normları, değerleri vb. tanımakta/ayırt etmektedirler. Araştırmada, değerler eğitimi programı uygulamasına katılan öğrencilerden kız öğrenciler, bilişsel davranışlar ve değerleri gösterme düzeyleri bakımından, erkek öğrencilere göre daha başarılı olmuşlardır. İlköğretim düzeyinde Türkçe, Sosyal Bilgiler, Fen ve Teknoloji dersleriyle bütünleştirilerek uygulanan programda, bu programa katılan öğrencilerin değerlere ilişkin puanları ile söz konusu derslere ait yılsonu notları arasında orta düzeyde ve pozitif yönde ilişki ortaya çıkmıştır. Bu durumda öğrencilerin değerleri kazanma düzeyleri ile söz konusu derslere ilişkin başarıları arasında anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür.

Okullarda eğitim-öğretim programları çerçevesinde 2005'ten itibaren değerler eğitimi uygulandığını belirten Akgül (2014), değerler eğitimine yönelik bir web tabanlı programın olmadığını ve bunun bir eksiklik olduğunu belirtmektedir. Akgül, araştırması sonunda dürüstlük ve adalet konularında web tabanlı değerler eğitimi programının kullanılabilir bir yöntem olduğu sonucuna varmıştır.

Ülkelerin kültür ve yaşamlarında önemli yer tutan değerlerin kurum ve birey düzeyinde benimsenmesi ve yeni nesillere aktararak yaşatılmasında eğitim sisteminin rolünün büyük olduğunu ifade eden Çakıroğlu (2013), çocuk ve gençlere değerlerin okullarda öğretilmesi sağlıklı bir toplumun oluşturulması açısından son derece önemli olduğunu vurgulamaktadır. Çakıroğlu, araştırmasında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı zorunlu eğitim seviyesindeki tüm okullarda uygulanan Değerler Eğitimi Programının etkililiğinde korku kültürünün etkisini ortaya koymuş, korku kültürünün değerler eğitimi uygulamalarına doğrudan, olumsuz ve yıpratıcı etkileri olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Okulöncesi dönem temel değerlerin kazanılması ve bu değerlerin ileriki yıllara aktarılması açısından önem taşıdığını belirten Neslitürk(2013), anne değerler eğitimi programının 5-6 yaş çocuklarının sosyal beceri düzeyine etkisini araştırmıştır. Buna göre 5-6 yaş çocuklarının annelerine verilen değerler eğitimin onların sosyal beceri düzeylerine olumlu etki yaptığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada, uygulanan programın deney grubundaki öğrencilerin iletişim, işbirliği, kendini ifade etme, sorumluluk, empati, grupla birlikte hareket etme ve kendini kontrol etme ile ilgili sosyal becerilerini anlamlı düzeyde arttırmada etkili olduğu gözlenmiştir. Ayrıca 4 hafta sonrasında yapılan izleme testi sonucunda da bu etkinin iletişim dışında diğer sosyal beceriler de kendini gösterdiği görülmüştür.

Coşkun (2011), araştırmasında ilköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler programında yer alan değerlerden; sorumluluk sahibi olma, doğal çevreye ve tarihsel mirasa duyarlılık, istiklal marşına ve bayrağa saygı değerleri ile hoşgörü değeri esas alınarak öğrencilerin bu değerleri algılama düzeyleri hakkında bir durum değerlendirmesinin yapılması amaçlamıştır. Araştırma sonunda ise; öğrencilerin, doğal çevreye ve tarihsel mirasa duyarlılık değerleri ile vatanseverlik değeri ilgili olarak daha güçlü ve tutarlı ifadeler kullandıkları görülmüştür. Sorumluluk sahibi olma değeri ile ilgili olarak ise bu değerleri tam olarak içselleştiremedikleri, öğrencilerin bu değerlerin gerektirdiklerini çoğu zaman bildikleri ancak uygulamaya geçiremedikleri belirlenmiştir. Hoşgörü değerine ilişkin olarak öğrencilerin yakın çevrelerine karşı müsamahalı davranmalarına karşın daha az tanıdıkları veya tanımadıkları kişilere ve farklı kültürdeki insanların davranışlarına karşı hoş görülerinin az olduğu, aynı zamanda farklı görüşlere karşı doğru yanlış ayrımı yaparak bu fikirlere hoşgörüsüz yaklaştıkları konusunu düşündürmektedir.

Keskin (2008) ise değerler eğitimini tarihsel olarak ele almış, 1998 ve 2004 programlarının karşılaştırmasını yapmıştır. İki programa esas alınarak bir değerler eğitimi ölçeği geliştirilmiştir. Buna göre iki program arasında değerler eğitimi ölçeğinin uygulanması sonucunda farklar şu şekilde ifade edilmiştir: Her iki uygulamada da kızlar ön değerlere sahip olma düzeyleri erkeklerden daha yüksektir. Ailenin sosyo-ekonomik düzeyi arttıkça öğrencilerin değerlere yönelik puanları da artmaktadır. Her iki program ilköğretim beşinci sınıf düzeyinde- değerleri öğrencilere aynı düzeyde kazandırmaktadırlar.

Şahin (2013), sosyal bilgiler öğretmen adaylarının değerler eğitimi öz yeterliliklerine olan etkilerini belirlemeye yönelik olarak yaptığı araştırmasında okullarda, değerler eğitiminin uygulayıcısının

öğretmenler olduğunu ifade etmekte, bu nedenle öğretmenlerin değerler eğitimine ilişkin yeterliliğini bünyesindeki eğitim fakülteleri, öğretmen adaylarına değer eğitimine ilişkin yeterli bilgi ve beceri kazandırması gerekmektedir. Şahin, araştırması sonucunda; sosyal bilgiler öğretmen adayları üniversitede verilen değerler eğitiminin yetersiz olduğunu ve kendi yetkinliklerini artırmak amacıyla üniversitelerde değerler eğitimine ilişkin derse yer verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Parlak (2012) ise Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders programını ahlak ve değer eğitimi açısından incelemiştir. O, ortaöğretim döneminin, gencin ahlaki kimliğinin yerleştiği ve ahlaki yargı kabiliyetinin geliştiği dönem olması bakımından önemli olduğunu ifade etmekte, bu dönemdeki gençlerin ahlaki gelişmelerinin doğru bir şekilde tamamlanabilmesi için etkili bir ahlak ve değerler eğitimi faaliyetine başvurmanın gerekli olduğunu dile getirmektedir. Parlak, araştırması sonunda müfredatta yer alan ahlak ve değerler öğrenme alanıyla ilgili olarak öğrencilerin ahlaki gelişmelerine katkı sağlayabilecek konuların uygun şekilde işlendiğini tespit etmiştir. Bununla birlikte düzenlenen etkinliklerin ise bazılarının ilişkilendirilen kazanımları gerçekleştirebilecek düzeyde etkili olmadığı sonucuna varmıştır.

Değerler eğitiminin okullarda etkili bir şekilde gerçekleştirilmesinde okul yönetimine de önemli görevler düşmektedir. Okudan (2011), değerler eğitimi konusunu eğitim yöneticileri açısından ele almış, değer eğitimi yapılırken eğitim yöneticisinin üzerine düşen role ilişkin elde edilecek faktörler üzerinden yöneticinin değer eğitiminin önemi ve etkileri hakkındaki görüşlerini tespit etmek amaçlanmıştır. Araştırmada; kadın yöneticilerin erkek yöneticilere göre çevrenin değerler eğitimindeki etkisine daha fazla inanması, okul yöneticilerinin değerler eğitimine yönelik görüşlerinin yaş, eğitim düzeyi, branş ve medeni durum bakımından bir değişikliğin gözlenmediği gibi sonuçlara ulaşılmıştır.

Değerler eğitiminin önemli unsurlarından birisi de saygıdır. Türk (2009), temel değerlerden biri olan saygı değeri konusunda ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında görev yapmakta olan öğretmenlerin algı, tutum ve eğitimsel uygulama durumlarını inceleme amacıyla gerçekleştirdiği araştırmasında 1021 ilk ve orta öğretim öğretmeni üzerinde çalışmıştır. Araştırma sonucunda; öğretmenlerin saygı eğitimi uygulamalarında, saygısız davranışlara karşı hafif cezalar verdiği, saygılı davranışları ödüllendirme ve sınıf ortamına önem vererek öğrencilere model olmaya çalıştıkları, saygı yönelimlerinde ise en çok anne-babalara, ahlak kurallarına ve insan haklarına saygı göstermeye; dini inancı olmayanlara (ateistlere), estetik değerlere ve geleneklere en az düzeyde önem verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Türk'e göre genel olarak, kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre saygı eğitimine ve değerine daha çok önem verdikleri görülmektedir.

Değerler eğitiminin öğretmenler değerlendirme geri bildirimde bulunma gibi tutumları yanında değerler eğitimine yönelik farklı yaklaşımlarla ilgili araştırmalar da bulunmaktadır. Ekşi ve Katılmış (2011) ise değerler eğitimi yaklaşımlarını ele aldıkları araştırmalarında sadece değerlerin içeriğinin öğretilmesinin ya da değerlerin ezberletilmesinin yeterli olmadığını ifade etmektedir. Çünkü onlara göre değerlerin bireyin davranışlarına yön verebilmesi için içselleştirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle değerlerin keşif sürecinde kazandırılması, bireyin değerini vurguladığı iyi nitelikleri bizzat keşfederek öğrenmesi ve davranışları göstermesi gerekmektedir. Değerlerin özünde eğitimin ahlaki boyutunu oluşturduğunu belirten Ekşi ve Katılmış, istenilen amaca ulaşabilmek için öğretmenlere de önemli görevler düştüğünü belirtmektedirler.

Araştırmalarda değerler eğitimi programının etkililiği için motivasyonun önemine işaret edilmektedir. Değer eğitiminde motivasyonun önemine işaret eden Otrar (2011), motivasyonun içsel ve dışsal olarak ikiye ayrıldığını belirtmektedir. Ona göre içsel motivasyon; bireyin keyif alma, ilgi duyma, zevk alma gibi içsel psikolojik kaynaklı amaçlarla hareket etmesi ile oluşan motivasyon olup uzun süreli ve dirençli olması nedeniyle değerler eğitiminde oldukça önemlidir. Bir öğrenci değer eğitimine kendi ihtiyaçları çerçevesinde öğrenmekten ve yaşamaktan haz alıyorsa, öğrenme çabalarını bu haz yönlendiriyorsa bu motivasyonun içsel olduğu söylenebilir. Değerler eğitiminde motivasyon; bir değeri öğrenmeye başlamak, değerle iyiyi, güzeli, doğruyu bulmak, kötü, yanlış ve çirkini fark etmek, nihayetinde değeri kazanıp davranışlarda onun sürekliliğini sağlaması için önemlidir.

Araştırmalarda değerler eğitiminin başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesine yönelik olarak yararlanılacak olan kaynaklarla ilgili çalışmalarda bulunmaktadır. Değerler eğitiminde Durmuş (2011) değerler eğitiminde kaynaklar sorununu ele aldığı makalesinde değerleri öğreten ve öğrenenin daha sağlıklı bir zemin oluşturabilmeleri, daha hızlı yol alabilmeleri için gerekli görmektedir. Ona göre değerler eğitiminde kaynaklar; basılı kaynaklar, sözlü kaynaklar, görsel kaynaklar ve dijital kaynaklar olarak ele alınabilir. Basılı kaynaklarda sadece kitaplar değil aynı zamanda süreli yayınlarda önemli rol oynamaktadır. Sözlü kaynaklar ise folklordan, öykü ve masallara, türkülerden oyunlara, bilmecelerden kelime dağarcığına, söz oyunları ve deyimlere kadar çok kapsamlıdır. İnternet, kişisel bilgisayar, CD, DVD ve benzeri dijital araçlarda değerler eğitiminde önemli rol oynamaktadır. Yine değerler eğitiminde kullanılacak resim,

fotoğraf, film, insan ürünü yapı, bina süslemeleri, müzeler vb. birçok araç da değerler eğitiminde görsel kaynakları oluşturmaktadır.

Atabey (2014), okul öncesi sosyal değerler kazanımı ölçeğinin geliştirilmesi ve sosyal değerler eğitimi programının anasınıfına devam eden çocukların sosyal değerler kazanımına etkisinin incelenmesi amacıyla gerçekleştirdiği araştırmada metodolojik araştırma yöntemi kullanmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular sonucunda; "Okul Öncesi Sosyal Değerler Kazanımı Ölçeğinin", anasınıfına devam eden çocukların sahip oldukları sosyal değerleri belirlemede geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanında araştırma sonucuna göre "Sosyal Değerler Eğitimi Programının", çocukların sosyal değerler kazanımında etkili olduğu ve bu etkisinin kalıcı olduğu saptanmıştır.

Sonuç

Değerler eğitimi ile ilgili yapılan araştırma sonuçlarını ele alan araştırmada internet ve kütüphane ortamında yapılan araştırmada konuya ilişkin çok sayıda araştırma yapıldığı görülmektedir. Bu araştırmaların büyük çoğunluğu lisansüstü tez çalışması iken az sayıda makaleye ulaşılmıştır. Araştırmaların büyük çoğunluğu sosyal bilimler alanlarında ve daha çok ilköğretim kademesinde gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın amacı doğrultusunda bulunan çalışmalar ele aldıkları konuya göre değerlendirildiğinde bu araştırmaların genellikle değerler eğitiminde kullanılan araçlar, değerler eğitimi ile ilgili öğretmen görüşleri, değerler eğitimi programı ve değerler eğitiminin öğrencilerin gelişimleri ile ilgili oldukları görülmektedir.

Değerler eğitimi ile ilgili gerçekleştirilen araştırmalarda farklı derslerle bütünleştirilen değerler eğitimi programının etkililiğine, değerler eğitimi ile ilgili yer verilen yeni yaklaşımlara, değerler eğitimi programları etkileyen koşullara ve değerler eğitimi programının uygulama boyutuna yer verilmiştir.

Değerler eğitimini öğretmen görüşlerine göre ele alan araştırmalarda ise değerler eğitiminin etkili bir şekilde verilmesi için nelerin gerekli olduğu, öğretmenlerin süreç içinde daha çok hangi yöntemlere ağırlık verdikleri, yaşanan sorunların nasıl ortadan kaldırılacağı gibi sorunların cevapları aranmıştır.

Araştırmalarda en fazla değerler eğitiminde kullanılan araştırmalara yer verilmiştir. Bu araştırmalarda genellikle kitapların, atasözlerinin değer eğitimi açısından değerlendirilmesi, kitap, atasözü, türkü ve semahlarla çocuk edebiyatı ürünlerinden nasıl etkili bir şekilde yararlanılması gerektiği gibi konulara yer verilmiştir.

Değerler eğitiminin çocuk gelişimine olan etkilerini konu edinen araştırmalarda ise özellikle değerler eğitiminin çocukların duygusal ve sosyal gelişimlerine olan etkileri ele alınmıştır. Fakat değerler eğitiminin çocukların bilişsel, ahlaki gelişimlerine olan etkileri ile ilgili araştırma sonuçları da bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- AKGÜL, İlker (2014). *İlkokul Öğrencileri İçin Web Tabanlı Değerler Eğitimi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak: Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AKKAYA, Sümeyra (2013). *Mevlâna'nın Mensur Eserlerinde Değerler Eğitimi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya: İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- AKTÜRK, F. Gülfidan (2012). *Çocukta Değerler Eğitimi Açısından Üzeyir Gündüz'ün Eserleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ASLAN, Mecnun (2009). *Değerler Eğitiminde Kahramanlardan Yararlanma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat: Gazi Osman Paşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ATABEY, Derya (2014). *Okul Öncesi Sosyal Değerler Kazanımı Ölçeğinin Geliştirilmesi Ve Sosyal Değerler Eğitimi Programının Anasınıfına Devam Eden Çocukların Sosyal Değerler Kazanımına Etkisinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- ATEŞ, Fatih (2013). *İlkokulve Ortaokul Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi ve Uygulamalarına Yönelik Görüşleri Üzerine Nitel Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ATMACA, Gülşah (2011). *Çocuklara Mahsus Gazete' de Değerler Eğitimi (1-100 sayılar)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AYDIN, M. Zeki (2006). *İnsanın Değerler Eğitimi*, *Eğitim Yazıları*, S. 10, s. 65-81.
- BAĞCI, Erva (2013). *Çocuk Edebiyatı Ürünleriyle Çocuklar İçin Yazılmış Eserlerin Değerler Eğitimi Bağlamında Karşılaştırılması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- BAYSAL, Necati (2013). *Ortaokul Sosyal Bilgiler Derslerinde Değerler Eğitimi Uygulamalarının Öğretmenler Yönüyle Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde: Niğde Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- BİÇER, Seçil (2013). *Değerler Eğitimi Açısından Mehmet Akif Ersoy'a Ait Safahat Adlı Eserin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak: Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BOZDAŞ, Şükran (2013). *Öğretmenlerin Mesleklerine Adanmışlık Düzeyleri İle Değerler Eğitimi Uygulama Düzeyleri Arasındaki İlişki*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- BULUT, Sevilay (2011). *Atasözlerinin Değerler Eğitimindeki Yeri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- CAN, Özge (2008). *Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Görüşleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- CEVHERLİ, Kübra (2014). *Okul Öncesinde Değerler Eğitim: Boğaziçi eğitim modeli*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- COŞKUN, Deniz (2011). *İlköğretim Birinci Kademe 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi (Denizli ili örneği)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- ÇAKIROĞLU, A. Esra (2013). *Değerler Eğitiminde Korku Kültürünün Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- ÇENGELCİ, Tuba (2010). *İlköğretim Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitiminin Gerçekleştirilmesine İlişkin Bir Durum Çalışması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- DEMİRTAŞ, Tuğba (2012). *Değerler Eğitiminde Edebi Ürünlerden Yararlanma: Nasreddin Hoca Fıkraları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- DİLMAÇ, Bülent (2007). *Bir Grup Fen Lisesi Öğrencisine Verilen İnsani Değerler Eğitiminin İnsani Değerler Ölçeği İle Sınanması*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Durmuş, A. (2011). *Değerler Eğitimi İçin Kaynaklar*, *Diyanet Dergisi*, S. 245, s. 29-31.
- EKŞİ, H. Ve Katılmış, A. (2011). *Değerler Eğitimi Yaklaşımları*, *Diyanet Dergisi*, S. 245, s. 11-13.
- ENGİN, Gizem (2014). *Türkçe ve Beden Eğitimi Öğretim Programları ile Bütünleştirilmiş Değerler Eğitimi Programının Etkililiği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- ERCAN, A. Nur (2014). *Etfal Gazetesi'nin Metin ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- ERGÜN, Sinem (2013). *Ergenlere Verilen Değerler Eğitiminin Öz Düzenleme Stratejilerini Üzerindeki Etkisinin Sınanması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- ERKUŞ, Süreyya (2012). *Okul Öncesi Öğretmenlerinin Okul Öncesi Eğitim Programındaki Değerler Eğitimine İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- IZGAR, Gökhan (2013). *İlköğretim Okulu 8. Sınıf Öğrencilerine Uygulanan Değerler Eğitimi Programının Demokratik Tutum Ve Davranışlarına Etkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- İŞCAN, C. Demirhan (2007). *İlköğretim Düzeyinde Değerler Eğitimi Programının Etkililiği*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KALAÇA, Hatice (2013). *Türk Atasözleriyle Değerler Eğitimi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KANTAR, Şifa (2014). *İlköğretim 4 ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde 100 Temel Eser Yoluyla Değerler Eğitimi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- KARATAŞ, V. (2011). *Dualarla Değerler Eğitimi*, *Diyanet Dergisi*, S. 245, s. 22-24.
- KASAPOĞLU, H. (2013). *Okulda Değer Eğitimi ve Hikâyeler*. *Milli Eğitim Dergisi*, S. 198, s. 97- 104.
- KAYNAK, Latife (2012). *Değerler Eğitimi Bağlamında Sevinç Çokum'un Hikâyelerinin Analizi*, Antalya: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdemiz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KESKİN, Yusuf (2008). *Türkiye'de Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi: Tarihsel Gelişim, 1998 Ve 2004 Programlarının Etkililiğinin Araştırılması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- KESKİNOĞLU, M. Şerif (2008). *İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerine Uygulanan Mesnevi Temelli Değerler Eğitimi Programının Ahlaki Olgunluğa ve Saldırganlık Eğilimine Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KOVA, Öner (2014). *TRT Repertuarında Bulunan Değiş ve Semahların Müzikal Analizi Ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KUMBASAR, Ezgi (2011). *Muzaffer İzgü'nün Romanlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- KUNDUROĞLU, Tuba (2010). *4. Sınıf Fen ve Teknoloji Öğretim Programıyla Bütünleştirilmiş Değerler Eğitimi Programının Etkililiği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- LATİFOĞLU, Narin (2013). *Çocuklara Mahsus Gazete' de Değerler Eğitimi (101-200. sayılar)*, İstanbul: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- MOĞUL, Selçuk (2012). *Mehmet Akif Ersoy'un Safahat İsimli Eserinin Türkçe Eğitimi ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- NESLİTÜRK, Seviye (2013). *Anne Değerler Eğitimi Programının 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Beceri Düzeyine Etkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- OKUDAN, A. Yasin (2010). *Eğitim Yöneticilerinin Değerler Eğitiminin Önemi Etkileri ve Uygulamalar Hakkındaki Görüşleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- OKUMUŞ, E. (2010). *Toplum ve Ahlak Eğitimi*, *Eğitime Bakış Dergisi*, 6(18), s. 28- 32.
- OTRAR, M. (2011). *Değerler Eğitiminde Motivasyon Sağlama*, *Diyanet Dergisi*, S. 245, s. 25-28.
- ÖGRETİCİ, Bekir (2011). *İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Derslerinde Değerler Eğitimine Yönelik Uygulamaların Etkililiğinin Araştırılması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- ÖZDAŞ, Faysal (2013). *Ortaokullarda Değerler Eğitimi ve İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- PARLAK, E. Arslan (2011). *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Müfredatında Ahlak ve Değerler Eğitimi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SAMUR, A. Öztürk (2011). *Değerler Eğitimi Programının 6 Yaş Çocuklarının Sosyal ve Duyusal Gelişimlerine Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- SELEK, Melek (2014). *Osman Yalçın'ın Hayvan Hikâyelerinde Değerler Eğitimi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Burdur: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- SEVİM, Zeynep (2013). *Çizgi Filmlerin Değerler Eğitimi Bakımından Karşılaştırılması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, , Uşak: Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ŞAHİN, Taner (2013). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Değerler Eğitimi Öz-Yeterliliklerinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- TDK (2014). Değer kavramı, www.tdk.gov.tr, Alındığı Tarih 11.03.2015.
- TÜRK, İbrahim. (2009).*Değerler Eğitiminde Saygı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat: Gazi Osman Paşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- UZUNKOL, Ebru (2014). *Hayat Bilgisi Öğretiminde Uygulanan Değerler Eğitimi Programının Öğrencilerin Özsaygı Düzeyleri, Sosyal Problem Çözme Becerileri ve Empati Düzeylerine Etkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- YAZAR, Taha (2010). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Değerler Eğitiminin Mevcut Durumunun Belirlenmesi Ve Öğretmenlere Yönelik Bir Program Modülü Geliştirme*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin: Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YILMAZ, Esra (2012). *Ziya Gökalp'ın Şiirlerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.